

15. The Foreign Account Tax Compliance Act (FATCA). URL: <https://www.irs.gov/businesses/corporations/foreign-account-tax-compliance-act-fatca>
16. OECD, Standard for Automatic Exchange of Financial Information in Tax Matters Implementation Handbook Second Edition. OECD. Paris. 2018. URL: <http://tax/exchange-of-tax-information/implementation-handbook-standard-for-automatic-exchange-of-financial-account-information-in-tax-matters.htm>
17. AEOI: Status of commitments (101 jurisdictions have committed) OECD Global Forum on transparency and Exchange of Information for Tax Purposes. URL: <http://www.oecd.org/tax/transparency/AEOI-commitments.pdf>
18. Activated exchange relationships for CRS information. URL: <http://www.oecd.org/tax/automatic-exchange/international-framework-for-the-crs/>
19. Керівництво по впровадженню CRS. URL: <http://www.oecd.org/ctp/exchange-of-tax-information/implementation-handbook-standard-for-automatic-exchange-of-financial-information-in-tax-matters.pdf>
20. OECD, Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting. OECD Publishing. 2013. URL: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264202719-en>
21. Double taxation Conventions. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/company-tax/double-taxation-conventions_en
22. Тенденції тіньової економіки в Україні у 2017 році. Міністерство економічного розвитку і торгівлі. 2017. С.3. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>
23. Shadow Economies Around the World: What Did We Learn Over the Last 20 Years? IMF Working Papers. 2018 edition. P. 47. URL: <http://www.imf.org/en/publications/wp/issues/2018/01/25/shadow-economies-around-the-world-what-did-we-learn-over-the-last-20-years-45583>
24. Commission Recommendation 2003/361/EC. The Official Journal of the European Union. L 124. p. 36. 2003. URL: <https://www.eusmecentre.org.cn/sites/default/files/files/news/SME%20Definition.pdf>

УДК 630:332.362:502:061.3(100)

DOI <https://doi.org/10.26661/2414-0287-2018-4-40-13>

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЕКОСИСТЕМНИХ ПОСЛУГ У ЛІСОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Худолей Л.В., к.е.н., викладач, Сафонов В.Є.

*Запорізький національний університет
Україна, 69000, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66*

vladislavxired@gmail.com

У статті визначено сутність поняття екосистемних послуг та проаналізовано сутність ринку екосистемних послуг. Поглиблено теоретико-методологічні засади формування та розвитку екосистемних послуг й запропоновано заходи до стимулювання розвитку ринку екосистемних послуг у лісовому господарстві. Доведено доцільність внесення змін до державного впливу на природокористувачів в напрямі дотримання ними природоохоронних вимог. Обґрунтовано залежність успішного розвитку й масштабу екосистемних послуг у лісовому господарстві від впливу держави та виконання природоохоронних вимог. Розглянуто сутність та особливості формування ринку екосистемних послуг у лісовому господарстві. Досліджено праці та думки відомих науковців стосовно особливостей та сутності формування ринку екосистемних послуг у лісовому господарстві. Сформульовано класифікацію ринків екосистемних послуг та визначено їх основні функції. За допомогою вивчення особливостей ринків виявлено чинники, які можуть впливати на попит і пропозицію. Визначено особливості формування ринку в лісовому господарстві. Досліджено сутність ринку вуглецю та дозволи на викиди парникових газів. За допомогою вивчення ринку виявлено перспективні напрямки розвитку екосистемних послуг у лісовому господарстві, які б упроваджували економічні механізми раціонального лісокористування й сприяли повній реалізації заходів з охорони навколишнього середовища.

Ключові слова: екосистемні послуги, ринок екосистемних послуг, лісове господарство, Кіотський протокол, вуглецевий ринок.

FEATURES OF FORMATION OF ECONOMIC SERVICES MARKET IN FOREST AGRICULTURE

Khudoliei L.V., PhD in economics, lecturer, Safonov V.E.

*Zaporizhzhia National University
Ukraine, 696000, Zaporizhzhia, Zhukovsky str., 66*

The article defines the essence of the concept of ecosystem services and analyzes the essence of the market for ecosystem services. The theoretical and methodological principles of the formation and development of ecosystem services are deepened, and measures are proposed to stimulate the development of the market for ecosystem services in the forestry sector. The expediency of making changes in the state influence on nature users in the direction of observance of their environmental requirements has been proved. The dependence of successful development and scale of ecosystem services in forestry on the influence of the state and fulfillment of environmental requirements is substantiated. The essence and peculiarities of the formation of the market of ecosystem services in forestry are considered. The works and opinions of famous scientists concerning the nature and essence of the market for ecosystem services in the forestry sector are investigated. The classification of ecosystem services markets is formulated and their main functions are defined. With the help of the study of the characteristics of markets identified factors that may affect the supply and demand. The peculiarities of formation of the market in forestry are determined. The essence of the carbon market and emission permits for greenhouse gases are explored. With the help of market research, perspective directions of the development of ecosystem services in the forestry sector were identified that would introduce economic mechanisms of rational forest management and contributed to the full realization of environmental protection measures.

Key words: ecosystem services, market of ecosystem services, forestry, Kyoto protocol, carbon market.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В останні роки питання усвідомлення загрози зменшення ресурсів та природного самостійного відновлення екосистем є одним із найважливіших не тільки в Україні, але і в цілому світі. Постійне зростання попиту на ресурси, продовольство та енергію; неналежне ставлення до регулювання природокористування та недопрацьовані заходи щодо охорони природи; помірна зміна клімату та чисельність населення; забруднення природного середовища; слабе фінансування інструментів природоохоронної діяльності та низька екологічна ефективність різноманітних технологій виробництва і господарювання мотивують до удосконалення механізмів управління екосистемними послугами. Для зміни мотивації та системи механізмів модернізації управління екосистемними послугами України потрібно вирішення цих та інших проблем та реалізація на основі трансформації нинішніх механізмів управління екосистемними послугами.

Питання оптимізації та гармонізації еколого-економічних відносин сьогодні є одним з найважливіших. Із цього випливає, що оптимізація механізмів взаємодії людини й природи в процесі природокористування та господарювання є дуже актуальною на даний момент.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

На проблемах та перспективах розвитку екосистем акцентувалась увага в працях багатьох вітчизняних науковців. Так, Є. Мішенін [1] досліджував формування та розвиток екосистемних послуг у сфері природогосподарювання. О. Коморна [2] проаналізувала організаційно-економічні особливості формування ринку екосистемних послуг у лісовому господарстві. Питання організаційно-економічних засад управління екосистемними послугами порушувала Н. Дегтяр [3]. О. Латишева [4] розглядала у своїх працях екологічні інвестиції та перспективи їх упровадження в Україні для забезпечення сталого розвитку держави.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Зараз розрізняють велику кількість визначень суті та змісту поняття екологічні послуги (табл. 1).

Таблиця 1 – Наукові підходи до трактування сутності «екосистемних послуг» [5]

Автор	Сутність визначення
Бобильов С.Н., Захаров В.М.	Екосистемні послуги – економічні вигоди для споживачів цих послуг, що базуються на забезпеченні природою регулюючих функцій (локальні й глобальні)
Глазиріна І.П.	Екосистемні послуги – матеріальні, енергетичні й інформаційні потоки, що породжуються запасами природного капіталу
Делі Х., Фарлей Дж.	Екосистемні послуги – живі організми, які утворюють комплекси, генерують екосистемні функції та використовуються людьми
Констанца Р.	Екосистемні послуги – умови і процеси, через які природні екосистеми та організми, які їх формують, підтримують та забезпечують людське життя
Думнов А.Д.	Екосистемні послуги – окремий випадок виробництва продукції природоохоронного призначення, включаючи надання послуг природоохоронного характеру
Програма ООН «Оцінка екосистем на порозі тисячоліття»	Екосистемні послуги – вигоди, які люди отримують від екосистем, та які створюються взаємодією в середині екосистем
Міжнародний орган по морському дну ООН	Екосистемні послуги – виконувані екосистемами функції, які забезпечують збереження природних циклів, процесів і енергетичних потоків, що створюють умови для підтримки життя, зокрема життя людей, на користь нинішнього і майбутніх поколінь
Програма розвитку ООН в Україні (Програма розвитку і інтеграції Криму)	Екосистемні послуги – послуги природних екосистем із забезпечення людини природними ресурсами, здоровим місцем існування, та іншими екологічно та економічно значущими «продуктами». Існують чотири категорії екосистемних послуг, для яких реальне використання компенсаційних платежів і створення ринків, а саме послуги із забезпечення прісною водою, поглинання вуглецю, збереження біорізноманіття і естетичних властивостей ландшафтів
Котко А.А.	Екосистемні сервіси – здійснення екосистемами економічно корисних для людини функцій. Природними сервісами є сервіси умовно незмінених, природних екосистем. При використанні терміна в однині, то екосистемним сервісом є цілісний набір економічно корисних людині функцій, пов'язаних із життєдіяльністю тієї або іншої екосистеми або об'єкта, що входить до її складу
Луцьянчиков Н.Н., Потравний І.М.	Екосистемні послуги – свого роду екологічні функції, які підтримують і захищають людську діяльність з виробництва та споживання або певною мірою впливають на загальний добробут і впливають на якість життя людини та її існування
Дейлі Р.	Прикладами екосистемних послуг є очищення води і атмосферного повітря, регулювання опадів і засухи, асиміляція і детоксикація відходів, формування і збереження ґрунту, боротьба з шкідниками і хворобами, збереження біорізноманітності на користь сільського господарства, захист від ультрафіолетового випромінювання, стабілізація клімату та ін.
Моткін Г.А.	Екосистемна продукція – те, що вироблено в існуючих екосистемах (існує можливість економічної оцінки). Екосистемні послуги поділяються на два види: регулюючі, які формують клімат та впливають на повітря, воду, стан флори та фауни та підтримуючі, такі як фотосинтез, кругообіг поживних речовин, ґрунтоутворення (не існує можливості економічної оцінки).

Зараз екосистеми в країні перебувають у скрутному становищі та з кожним роком все більше й більше відчувають вплив господарської діяльності людини. Через перенаселення велика частина природних ресурсів не встигає самовідтворюватися. Від цього страждає природно-ресурсний потенціал і регуляція процесів в атмосфері, біосфері тощо. Природні екосистеми по всьому світу дуже потерпають від цього. Це може призвести до критичних економічних та соціальних проблем для людства.

Екологічні послуги насамперед регулюють багато різноманітних послуг і визначаються як вигоди, які ми можемо отримати від використання цих екосистем. Першою реальною спробою людства протистояння змінам клімату та погіршенню становища екосистем став Кіотський протокол, який упроваджував економічні послуги в міжнародні та національні механізми. Серед основних причин загроз для екологічних послуг можна назвати

неефективність державної політики та ринкової моделі, відсутність оцінки важливості багатьох екологічних послуг.

Для ефективного розвитку сучасного суспільства необхідно врахувати ряд екологічних вимог доквілля й забезпечення природокористування. Оптимальний шлях економічного та екологічного розвитку країни вимагає враховувати ряд обмежень та компромісів. Обмеження ресурсів та неефективний розподіл у результаті їх неправильної оцінки може призвести до значного погіршення якості природних ресурсів та загальних потреб людини.

Кожен ринок екосистемних послуг має специфіку, яка пов'язана безпосередньо з наданням екосистемних послуг, задоволенням потреб суспільства, недопущенням шкоди здоров'ю, майну чи життю людини, охороною природного середовища та поліпшенням рівня життя людей. Проте зазвичай особливого ефекту, який можна було б зареєструвати та виміряти з позиції економічної оцінки, у процесі надання екосистемних послуг не виникає. Постає питання, що еколого-економічний механізм регулювання ринку екосистемних послуг повинен захищати інтереси й потреби усіх суб'єктів користування цих послуг. Багато досліджень виокремлюють у цьому напрямі сектор екологічних послуг нематеріального характеру – це освітні, рекламні, консультаційні, дослідні, правові та аудиторські послуги.

Класифікацію ринку екосистемних послуг можна здійснювати за різними ознаками. Наприклад, за ступенем матеріальності кінцевого продукту, за кінцевими споживачами; за рівнем залучення новітніх наукових розробок тощо. В економічній теорії прийнято розділяти загальний ринок на ринки товарів, виробництв, послуг, праці й капіталу. З огляду на це, ринок екосистемних послуг доцільно розділити на такі частини:

- ринок товарів екосистемного характеру, які використовуються з метою забезпечення реалізації екологічних цілей (споживчі товари широкого вжитку, які характеризуються екологічністю їхнього використання кінцевими споживачами);
- ринок екологічно чистого виробництва (організація безвідходних систем виробництва, залучення екологічно безпечних технологій, моніторинг за станом навколишнього природного середовища та забезпечення його охорони, зменшення обсягів викидів, переробка відходів, очищення забруднених територій, відновлення природних ресурсів тощо);
- ринок екосистемних послуг нематеріального характеру (сюди варто включити всі правові, аудиторські, освітні, рекламні та консультаційні послуги, екологічну сертифікацію та паспортизацію об'єктів, стандартизацію природоохоронних заходів, моніторингу тощо);
- ринок «екологічних капіталів» та фінансово-економічних видів господарської діяльності в екологічній галузі (інструменти нарахування і стягування екосистемних платежів, забезпечення екологічного страхування, створення екосистемних фондів тощо) [6, с. 8].

До основних функцій ринку екосистемних послуг можна віднести створення належних умов для конкуренції товаровиробників; визначення ціни на вироблену продукцію відповідно до витрат підприємства та на відновлення навколишнього середовища; збір та систематизацію інформації за для розуміння майбутніх потреб в екосистемних послугах; створення налагодженого механізму для оптимального та ефективного розподілення обмежених лісових ресурсів; розвиток та стимулювання використання нових технологій, які б підвищували якість лісової продукції та спонукали до раціонального лісокористування.

Ринок екосистемних послуг, на нашу думку, є прикладом ринку з регульованою діяльністю. Наприклад, налагоджений ринковий механізм здатний ефективно розподіляти обмежені ресурси та сприяти отриманню позитивного економічного ефекту в результаті застосування новітніх технологій, які, своєю чергою, забезпечують надійний захист та відновлюваність навколишнього природного середовища. Проте завжди є деякі обмеження у користуванні цим механізмом, і тому завдання держави полягає в знаходженні найбільш універсального

шляху управління, який би враховував можливі диспропорції та збитки в розвитку ринкових відносин.

Для розуміння сутності ринку екосистемних послуг треба орієнтуватися в особливостях попиту і пропозиції на економічні послуги. Їх вивчення дозволяє ефективно класифікувати всі чинники, які впливають на попит та пропозицію на різних ринках. У результаті зміни впливу різних чинників змінюється й попит на екосистемні послуги. Їх можна поділити на цінові (ціна на послуги) і нецінові (кількість споживачів та їх очікування). Попит на екосистемні послуги визначається самим попитом на природні ресурси та суспільні блага, а також рівнем розвитку технології й техніки.

Ще одним із чинників є кількість потенційних споживачів цих послуг на ринку. На різні населені пункти, міста, країни чи світові спільноти на один і той же ресурс чи послугу знайдуться різні альтернативні споживачі. Наприклад, лісове господарство може бути використане як рекреаційна зона для отримання доходу від туризму. А з іншого боку, воно може бути використане як запас деревини для розширення території під будівництво нового підприємства.

Традиційно чинники, що впливають на пропозицію екосистемних послуг, також прийнято ділити на ті, які безпосередньо впливають (ціна на екосистемні послуги) та ті, які побічно впливають: ціни на ресурси, технологію виробництва, податки та дотації, ціни на інші послуги, очікування змін цін, число продавців на ринку [6, с. 20].

Вплив всіх цих зазначених чинників на пропозицію має свої особливості. У результаті ціни пропозиція екосистемних послуг більш схильна до змін, згідно з попитом на ці послуги. При великій вартості на ці екосистемні послуги багато фірм претендуватимуть на цей сегмент ринку, щоб отримати максимальний прибуток. Однак в умовах значної конкуренції пересування на цей сегмент буде обмежене попитом на ці послуги та зниженням прибутку усіх фірм.

Також дуже важливою є кількість фірм, які постачають необхідні екосистемні послуги. Це, своєю чергою, впливає на пропозицію. Можливий позитивний ефект у тому, що держава має важелі регулювання цього впливу, у вигляді певних економічних бар'єрів, таких як відповідна ліцензія; атестація; розмір цього підприємства та його можливість надавання послуг.

Ступінь монополізації ринку визначає і число пропозицій на ньому. Наслідки розвитку монополізації та конкуренції можна розподілити на позитивні і негативні. Так, монополія держави здатна більш ефективно реалізувати потрібні заходи спрямованих на охорону навколишнього середовища. Проте управлінські рішення в межах екосистемного менеджменту на практиці виявляються більш ефективними, якщо вони розробляються спеціалізованими фірмами чи структурними підрозділами підприємства. Це є наслідком існування конкуренції.

У результаті погіршення стану екосистемних послуг у лісовому господарстві світова спільнота звертає на це особливу увагу. Ліси забезпечують умови існування для значної частини біорізноманіття екосистем на планеті. Зараз традиційним підходом до управління станом навколишнього середовища є пряме державне регулювання, яке містить нормативно-правові й командо-адміністративні заходи. Методи держави та управління природоохоронною діяльністю не вживають належних заходів для зменшення негативного впливу на природне середовище і не стимулюють забруднювачів до виконання екологічних зобов'язань.

Для покращення якості навколишнього середовища найякіснішим підходом є використання ринкових методів регулювання економічної політики. При ефективному застосуванні ринкового механізму можна впливати на менеджмент власників лісів, надаючи їм фінансову допомогу за збереження і розвиток екосистемних послуг чи здійснення неправомірних дій

економічних санкцій, запобігати виснаженню лісів. Внести плату задля покращення екологічних умов або зацікавленим сторонам, які підтримують та розвивають екосистемні послуги, підвищити їхні прибутки.

Процес розвитку ринку екосистемних послуг лісів складається з трьох стадій: зародження ринку, його становлення та функціонування (рис. 1).

Рис. 1. Стадії розвитку ринку екосистемних послуг у лісовому господарстві

Джерело: сформовано на основі [7, с. 64]

Сам ринок починає існувати безпосередньо на останній стадії. Укладаються угоди, переміщуються кошти між учасниками зацікавлених сторін. Відбувається оплата екосистемних послуг у лісовому господарстві на основі механізмів моніторингу, стандартів обліку й екологічної сертифікації.

Однією з найвагоміших сучасних глобальних екологічних проблем є зміна клімату внаслідок концентрації парникових газів в атмосфері. Безпосередній вплив на формування вуглецевого балансу в атмосфері мають лісові екосистеми та їхню діяльність. Величезне значення має здатність лісів поглинати велику частину вуглекислого газу. Лісові екосистеми сприяють зниженню концентрації вуглецю, що протидіє поширенню так званого парникового ефекту. Вигоди від функціонування лісових екосистем мають економічну вартість.

Екологічні функції лісу мають велике значення. Проте виміряти корисності не можна, тобто не можуть отримувати дохід власники лісових ресурсів і лісокористувачі. Ефективність функціонування ринків, на яких вони продаються, значно покращиться, якщо правильно визначити вартість цих послуг. В останні десятиліття плата за різні види послуг екосистем виникла як одне з інноваційних рішень менеджменту екосистем. Сьогодні найпоширенішими ринками послуг екосистем на міжнародному рівні є: вуглецеві ринки, ринки з охорони боліт, ринки покращення якості води, ринки покращення постачання води, ринки біорізноманіття [8, с. 121].

Насамперед, Кіотський протокол визначає позитивний вплив на формування вуглецевого балансу лісовими екосистемами. У сьогоднішні на основі його ринкових механізмів формується ринок прав на викиди парникових газів, які спричиняють глобальне потепління. Отже, екосистемні послуги мають споживчу цінність і можуть давати прибуток власникам ділянок лісового господарства або лісокористувачеві.

ВИСНОВКИ

Як бачимо з отриманих результатів, для вдосконалення ринку екосистемних послуг на основі організації та ведення лісгосподарської діяльності на території України доречно тісно співпрацювати з міжнародними партнерами та мати на увазі їх досвід із поглинання та зберігання атмосферного вуглецю лісами.

Отже, на основі дотримання зазначених вуглецевих сертифікатів з'являються нові потенційні вигоди: вирішення екологічних проблем; забезпечення безпечного рівня навколишнього середовища; збереження біорізноманіття; підвищення рівня лісокористування та дотримання узгодженості інтересів лісовласників, суспільства та держави. Вивчення наукових досліджень ринку екосистемних послуг дає можливість визначити перспективні напрями розвитку, що дасть змогу ефективно реалізувати природні заходи та впровадити раціональні механізми лісокористування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мішенін Є. В. Економіка екосистемних послуг: теоретико-методологічні основи. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2015. № 2. С. 243-257.
2. Коморна О. Організаційно-економічні особливості формування ринку екосистемних послуг в лісовому господарстві. *Економічний дискурс*. 2017. №1. С. 74-80.
3. Дегтяр Н. В. Сучасні методи економічної оцінки екосистемних послуг. *Ефективна економіка*. 2012. №2. С. 25-29.
4. Латишева О. В. Екологічні інвестиції: сучасний стан та перспективи їх впровадження в Україні для забезпечення сталого розвитку держави. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 1 (51). С. 59-65.
5. Мішенін Є.В. Н.В. Олійник. Розвиток ринку екосистемних послуг як напрямок посткризового зростання економіки України. *Механізм регулювання економіки*. 2010. №3, Т.3. С.104-116.
6. Курбатов А.В. Развитие рынка экологических услуг (на примере Московской и Ленинградской областей): автореф. дис. ... канд. экон. наук: 08.00.05. Москва, 2014. 27 с.
7. Соловій І. Оцінка міжнародного досвіду та процедур регулювань щодо концепції плати за послуги екосистем в лісовому секторі. URL: http://sfmu.org.ua/files/Soloviy_2016.pdf
8. Соловій І.П., Монастирська Л.Ф. Інструменти лісової політики в умовах формування ринків екологічних послуг лісів. *Науковий вісник: Екологізація економіки як інструмент сталого розвитку в умовах конкурентного середовища*. 2005. №3. С. 119–125.

УДК 656.076

DOI <https://doi.org/10.26661/2414-0287-2018-4-40-14>

МІЖНАРОДНІ ЗМІШАНІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ: ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

Чень Юняо, аспірант

Запорізький національний університет
Україна, 69000, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66

tiancy959@live.cn

Проаналізовано теоретичне визначення поняття «міжнародні змішані перевезення» та суміжні з ним категорії. Проведено демаркаційну лінію між трактуваннями «змішані перевезення» та «мультимодальні перевезення». Виокремлено ознаки транспортної системи в умовах реалізації міжнародних змішаних перевезень: мультимодальність, мультисекторальність, мультипроблемність та мультидисциплінарність. Визначено головні критерії прийняття рішення щодо доцільності вибору того чи іншого виду транспорту для перевезення вантажів, а саме: вартість послуг, час доставки товару до кінцевого споживача та надійність, а також тип